

Evidens for forbindelsen mellem inkluderende undervisning og social inklusion

Endelig, sammenfattende rapport

EUROPEAN AGENCY
for Special Needs and Inclusive Education

EVIDENS FOR FORBINDELSEN MELLEM INKLUDERENDE UNDERVISNING OG SOCIAL INKLUSION

Endelig, sammenfattende rapport

Det Europæiske Agentur for Inklusion og Specialundervisning (agenturet) er en uafhængig og selvstyrende organisation. Agenturet medfinansieres af undervisningsministerierne i dets medlemslande og af Europa-Kommissionen via et driftstilskud inden for Den Europæiske Unions (EU) Erasmus+-uddannelsesprogram (2014-2020).

Medfinansieret af Den Europæiske Unions program Erasmus+

Europa-Kommissionens støtte til fremstillingen af denne publikation udgør ikke en godkendelse af indholdet, som afspejler forfatterens synspunkter, og Kommissionen kan ikke stilles til ansvar for brug, som kan finde sted som følge af informationen indeholdt deri.

Enkeltpersoners synspunkter anført her i dokumentet repræsenterer ikke nødvendigvis agenturets, medlemslandenes eller Kommissionens officielle synspunkter.

Redaktør: Simoni Symeonidou

Uddrag fra dette dokument er tilladt under forudsætning af tydelig kildehenvisning. Denne rapport bør refereres til således: Det Europæiske Agentur for Inklusion og Specialundervisning, 2018. *Evidens for forbindelsen mellem inkluderende undervisning og social inklusion: Endelig, sammenfattende rapport.* (S. Symeonidou, red.). Odense, Danmark

Denne rapport er med henblik på at øge dens tilgængelighed til rådighed på 25 sprog og i et tilgængeligt elektronisk format på agenturets hjemmeside: www.european-agency.org

Dette er en oversættelse af en original engelsk tekst. Der henvises til den originale engelske tekst i tilfælde af tvivl om nøjagtigheden af informationen i oversættelsen.

ISBN: 978-87-7110-749-4 (elektronisk)

© European Agency for Special Needs and Inclusive Education 2018

Sekretariat
Østre Stationsvej 33
DK-5000 Odense C Denmark
Tlf.: +45 64 41 00 20
secretariat@european-agency.org

Bruxelles-kontor
Rue Montoyer, 21
BE-1000 Brussels Belgium
Tlf.: +32 2 213 62 80
brussels.office@european-agency.org

INDHOLD

INDLEDNING	5
FUND	6
Uddannelse	7
Beskæftigelse	8
Levevis i lokalsamfundet	9
VIGTIGSTE POLITISKE BUDSKABER OG BETRAGTNINGER	10

INDLEDNING

Akademisk litteratur fremhæver ofte forbindelsen mellem inkluderende undervisning og social inklusion som en vigtig problemstilling inden for forskning, som enten undersøger inkluderende undervisning eller social inklusion. Forskning, der undersøger forbindelsen mellem inkluderende undervisning og social inklusion findes også, men er begrænset. Denne forskning udføres ofte inden for andre discipliner end inkluderende undervisning, f.eks. sociologi og psykologi. Dette kan forhindre parter inden for inkluderende undervisning i at blive informeret om og benytte sig af forskningsevidens til gavn for personer med handicap.

I lyset af ovenstående blev der foretaget en litteraturgennemgang for at undersøge forbindelsen mellem inkluderende undervisning og social inklusion af personer med handicap. Særligt to forsknings spørgsmål ledte gennemgangen:

- Hvad er forbindelsen mellem inkluderende undervisning og social inklusion?
- Hvad siger den nuværende forskning om inkluderende undervisnings potentiale som værktøj til at fremme social inklusion?

Gennemgangen blev foretaget for både kortsigtet (dvs. den periode, hvor børn går i skole) og langsigtet (dvs. når personer med handicap har afsluttet den obligatoriske skolegang) social inklusion. Den fokuserede på tre områder – uddannelse, beskæftigelse og levevis i lokalsamfundet – og søgte at frembringe evidens fra et datasæt af undersøgelser, der skulle forklare, hvordan inkluderende undervisning er forbundet med social inklusion. Baggrundslitteraturen ser på inkluderende undervisnings indvirkning på social inklusion ved at undersøge områder for uddannelse, beskæftigelse og levevis i lokalsamfundet. Dette undersøges også i rapporter offentliggjort af internationale organisationer som f.eks. De Forenede Nationer, Den Europæiske Union og Det Europæiske Agentur for Inklusion og Specialundervisning samt andre organisationer/netværk.

Gennemgangen tilfører litteraturen om inkluderende undervisning en struktureret tilgang, der undersøger et signifikant antal studier om emnet. Dens vigtigste fund stammer fra en syntese af forskningsevidens. Den belyser forskellige aspekter af den kortsigtede og langsigtede sociale inklusion af personer med handicap på alle tre områder (uddannelse, beskæftigelse og levevis i lokalsamfundet).

Gennemgangen forventes af være brugbar for forskellige parter inden for uddannelse og på forskellige niveauer. En litteraturgennemgang, der demonstrerer evidensen for inkluderende undervisnings indvirkning på social inklusion, kan især være brugbar for planlæggere, som ønsker at udvikle evidensbaserede politikker i forbindelse med inkluderende undervisning. På et andet niveau forventes gennemgangen at bidrage til teorien om inkluderende undervisning. Dette vil den gøre ved at tilvejebringe evidens for, at forbindelsen mellem inkluderende undervisning og social inklusion er relevant for kvaliteten af foranstaltninger for inkluderende undervisning, udslningsstrukturer og socialpolitik (f.eks. politikker, der støtter beskæftigelse hos personer med handicap, politikker for selvstændig levevis, politikker for tilgængelighed i det opbyggede miljø). Gennemgangen angiver også evidens, der kan føre til yderligere forskningsområder (især i europæiske lande).

Denne endelige, sammenfattende rapport opidser litteraturgennemgangens vigtigste fund og præsenterer de vigtigste politiske meddelelser og overvejelser. Hele litteraturgennemgangen er tilgængelig i trykt og elektronisk format på agenturets websted.¹

FUND

Gennemgangen tyder på, at der er en forbindelse mellem inkluderende undervisning og social inklusion på områderne uddannelse, beskæftigelse og levevis i lokalsamfundet. På samme tid lader andre faktorer til at fremme eller hæmme social inklusion. Disse inkluderer kvaliteten af inklusive praksisser, sociale politikker, sociale strukturer og holdninger, individuelle livsforløb osv. Den forskningsevidens, der præsenteres i gennemgangen, indikerer, at deltagelse i opdelt læringsmiljøer mindsker mulighederne for social inklusion både på kort sigt (mens børn med handicap går i skole) og på lang sigt (efter afgangseksamen i grundskolen (7.-9/10. klasse). Deltagelse i et særmiljø hænger sammen med ringe akademiske og erhvervsmæssige kvalifikationer, beskæftigelse i beskyttede afdelinger, økonomisk afhængighed, færre muligheder for at leve selvstændigt og ringe sociale netværk efter afgangseksamen. I denne sammenhæng kan planlæggere overveje, hvordan man redesigner den specialistforanstaltning, der er tilgængelig i mange lande til støtte af læring i inkluderende undervisningsmiljøer.

¹ Det Europæiske Agentur for Inklusion og Specialundervisning, 2018. *Evidence of the Link Between Inclusive Education and Social Inclusion: A Review of the Literature [Evidens for forbindelsen mellem inkluderende undervisning og social inklusion: En litteraturgennemgang]*. (S. Symeonidou, red.). Odense, Danmark. www.european-agency.org/resources/publications/evidence-literature-review

Litteraturgennemgangens vigtigste fund er omsummeret nedenfor. De er inddelt i tre underafsnit: Uddannelse, beskæftigelse og levevis i lokalsamfundet.

Uddannelse

Gennemgangens fund vedrørende forbindelsen mellem inkluderende undervisning og social inklusion inden for obligatorisk undervisning og videregående uddannelse indikerer, at:

- **Inkluderende undervisning øger mulighederne for interaktion med jævnaldrende og dannelsen af nære venskaber mellem elever og studerende med og uden handicap.** Selvom sociale relationer er komplekse at måle, er de sociale interaktioner, der finder sted i inkluderende læringsmiljøer, en forudsætning for udviklingen af venskaber, sociale færdigheder, kommunikationsfærdigheder, støttenetværk, en følelse af at høre til samt positive adfærdsmæssige resultater.
- **For at sociale interaktioner og venskaber kan finde sted i inkluderende læringsmiljøer, skal der tages behørigt hensyn til adskillige elementer, der fremmer elevdeltagelse (dvs. adgang, samarbejde, anerkendelse og accept).** Opnåelse af social inklusion af elever og studerende med handicap i inkluderende læringsmiljøer handler om at øge deltagelsen på alle områder, blandt alle parter (dvs. personale, elever og studerende samt forældre) og på alle niveauer (dvs. skolepolitikker og -praksisser, skolekultur). Der opnås ikke social inklusion af elever og studerende med handicap, når deres deltagelse forhindres på grund af negative holdninger til handicap og ekskluderende skolestrukturer (f.eks. begrænset tilgængelighed, mangel på fleksibilitet, fritagelse fra fag, der antages at være for "vanskelige").
- **Elever og studerende med handicap, der undervises i inkluderende læringsmiljøer, har mulighed for at præstere bedre akademisk og socialt end elever og studerende, der undervises i opdelte læringsmiljøer.** Elever og studendes akademiske og sociale præstationer fremmes, når der er fastlagt gennemført inkluderende politikker og praksisser, når der er en inkluderende skolekultur, og når lærerne følger inkluderende pædagogik.
- **Deltagelse i og modtagelse af støtte inden for inkluderende undervisningsmiljøer øger sandsynligheden for indskrivning på en videregående uddannelse.** Forbindelsen mellem inkluderende undervisning og indskrivning på en videregående uddannelse afhænger af effektiv udslusningsplanlægning, der begynder fra grundskolen (7.-9/10).

klasse) og involverer lokalsamfundet. Der findes en række faktorer, der fungerer som barrierer for indskrivning på en videregående uddannelse, f.eks. mangel på penge, mangelfuld hjælp med ansøgninger, ringe identifikation af nødvendige boligforhold, ringe adgang til passende undervisningsopgaver og udslusningsplaner af dårlig kvalitet.

Beskæftigelse

Gennemgangens fund vedrørende forbindelsen mellem inkluderende undervisning og beskæftigelse indikerer, at:

- **Deltagelse i et inkluderende undervisningsmiljø er en af de faktorer, der øger sandsynligheden for, at personer med handicap kommer i beskæftigelse.** Ud over uddannelse påvirkes beskæftigelsesmulighederne for personer med handicap af en række sociale faktorer som f.eks. politikker, lokalt marked, beskæftigelsesnetværk, arbejdsgiveres holdninger og tilgængelige beskæftigelsesstrukturer.
- **Læseplanens karakter kan enten begrænse eller øge mulighederne for, at unge mennesker med handicap kommer i beskæftigelse.** Sikring af adgang til læseplanen fører til akademiske og erhvervmæssige kvalifikationer, der øger beskæftigelsesmulighederne. Forskellige former for "særlige" læseplaner, der tilpasses eller udvikles udelukkende til unge med handicap, kan begrænse beskæftigelsesmulighederne.
- **Udslusningsprogrammer af høj kvalitet, der tilvejebringes i grundskolen (7.-9/10. klasse), kan øge sandsynligheden for, at personer med handicap kommer i beskæftigelse.** Udslusningsprogrammer med base i lokalsamfundet, der finder sted i grundskolen (7.-9/10. klasse), menes at være mere effektive i forbindelse med sikring af et job end skolebaserede udslusningsprogrammer. Udslusningsprogrammer, der er korte og gennemføres af speciallærere uden indblanding af de almindelige klasselærere, begrænser mulighederne for beskæftigelse på det frie arbejdsmarked.
- **Det at have fået undervisning i et inkluderende undervisningsmiljø kan påvirke den type beskæftigelse (f.eks. beskyttet beskæftigelse, beskæftigelse med støtte, åben beskæftigelse og selvstændig beskæftigelse), personer med handicap får.** Det at have fået undervisning i et opdelt miljø er forbundet med ansættelse i beskyttede afdelinger (hvilket formentligt bidrager til isolation i stedet for social inklusion af personer med

handicap). Det at have fået undervisning i et inkluderende læringsmiljø medfører akademiske og erhvervsmæssige kvalifikationer og færdigheder, som øger sandsynligheden for at vælge andre former for beskæftigelse, f.eks. beskæftigelse med støtte, åben beskæftigelse og selvstændig beskæftigelse.

Levevis i lokalsamfundet

Med henblik på gennemgangen henviser levevis i lokalsamfundet til selvstændig levevis, det at være økonomisk uafhængig, at have venskaber og sociale netværk og at deltage i fritidsaktiviteter. Gennemgangens fund vedrørende forbindelsen mellem inkluderende undervisning og levevis i lokalsamfundet indikerer, at:

- **Politikker for uddannelse og social velfærd er to faktorer, der hænger sammen, når det handler om at opnå selvstændig levevis.** Inkluderende undervisning er en af de faktorer, der øger mulighederne for selvstændig levevis. Ringe uddannelse i det almene skolesystem nedsætter i kombination med svage skolevelfærdspolitikker sandsynligheden for selvstændig levevis.
- **Børn og unge med handicap, der deltager i inkluderende undervisningsmiljøer, har større sandsynlighed for at blive økonomisk uafhængige kort tid efter afgangseksamen fra grundskolen (7.-9/10. klasse).** Inkluderende undervisningsindvirkning på økonomisk uafhængighed falder, jo længere tid der går fra afgangseksamen, fordi en persons livsforløb påvirkes af mange forskellige faktorer. Dette kan føre til afhængighed af sociale ydelser.
- **Børn og unge med handicap, der deltager i opdelt læringsmiljøer, har mindre sandsynlighed for at have venskaber og sociale netværk i deres voksenliv.** Hen over årene ændrer de sociale netværk for personer med handicap sig som følge af individuelle præferencer og forskellige livsforløb, og den negative indvirkning forårsaget af specialklasser bliver mindre tydelig.
- **Det at have fået undervisning i et inkluderende læringsmiljø er en af de faktorer, der øger mulighederne for deltagelse i fritidsaktiviteter. Det at have fået undervisning i et opdelt læringsmiljø fungerer som en barriere for deltagelse.** Deltagelsen af personer med handicap i fritidsaktiviteter skal dog tolkes forsigtigt, eftersom fritid nogle gange ligestilles med fysisk tilstedeværelse eller terapi, og det fører ikke til personernes tilfredsstillelse.

VIGTIGSTE POLITISKE BUDSKABER OG BETRAGTNINGER

I lyset af gennemgangens vigtigste fund bør planlæggere overveje udvikling af evidensbaserede politikker, der sigter mod at fremme den sociale inklusion af personer med handicap i hele deres livsforløb. Dette afsnit præsenterer de vigtigste politiske budskaber og betragtninger fra gennemgangen.

- Udover at der fra europæisk og international side tales for en bevægelse hen imod inkluderende undervisningssystemer, forsyner gennemgangen planlæggerne med forskningsevidens for den positive indvirkning, som inkluderende undervisning har på social inklusion. Derudover lægger gennemgangen vægt på, at politikker, der blot anser inkluderende undervisning som værende anbringelse i den almene skoleundervisning, hæmmer deltagelsen af elever og studerende med handicap og dermed ikke fører til social inklusion. For at inkluderende undervisning kan have en indvirkning på social inklusion, er det nødvendigt ved hjælp af politik og praksis at sikre, at elever og studerende med handicap deltager på lige vilkår med elever og studerende uden handicap i alle aspekter (f.eks. læring, leg, adgang til alle skolens områder og aktiviteter osv.). Politikker, efterfølgende reguleringer og kvalitetssikringsstandarder skal ydermere

tydeliggøre, at både akademisk og social præstation er vigtige i de inkluderende undervisningssystemer.

- Planlæggere bør overveje, hvordan politikker bedst kan regulere overgangen fra ét system til et andet og fra én periode i livet til en anden for at bibeholde eller øge mulighederne for social inklusion. Gennemgangen foreslog f.eks., at inkluderende undervisning øger sandsynligheden for indskrivning på en videregående uddannelse. På samme tid kan andre variabler som f.eks. manglende vejledning og udslningsplaner dog fungere som barrierer. På samme måde foreslog gennemgangen, at inkluderende undervisning øger sandsynligheden for at sikre sig et betalt job på det frie arbejdsmarked. Ikke desto mindre fungerer andre faktorer som f.eks. politikker og utilgængelige beskæftigelsesmiljøer som barrierer. I disse og andre sager er planlæggerne nødt til at overveje, hvordan de kan sikre, at den investering, der foretages i inkluderende undervisning, påskønnes af andre politikker, der påvirker personer med handicap, når de bliver ældre.
- En anden problemstilling, der bør overvejes i forbindelse med politikkerne, er, hvordan inkluderende undervisnings positive indvirkning kan forlænges. Gennemgangen tyder på, at selvom inkluderende undervisning har en positiv effekt på beskæftigelse og økonomisk uafhængighed kort efter afgangseksamen fra grundskolen (7.-9/10. klasse), falder indvirkningen, efterhånden som tiden efter afgangseksamen bliver længere. Der argumenteres for, at dette er resultatet af forskellige personlige faktorer f.eks. en persons livsbane, mulige ulykker og sygdomme, familieforhold osv. Politikkerne bør dog beskæftige sig med, hvordan man kan fremme den sociale inklusion af personer med handicap yderligere igennem beskæftigelse, når de bliver ældre og bliver en udsat gruppe.
- Planlæggerne kan overveje, hvordan man redesigner den specialistforanstaltning, der er tilgængelig i mange lande til støtte af læring i inkluderende undervisningsmiljøer. Den forskningsevidens, der præsenteres i gennemgangen, indikerer, at deltagelse i opdelt læringsmiljøer mindsker mulighederne for social inklusion både på kort sigt (mens børn med handicap går i skole) og på lang sigt (efter afgangseksamen i grundskolen (7.-9/10. klasse). Deltagelse i et særmiljø hænger sammen med ringe akademiske og erhvervsmæssige kvalifikationer, beskæftigelse i beskyttede afdelinger, økonomisk afhængighed, færre muligheder for at leve selvstændigt og ringe sociale netværk efter afgangseksamen.

Fremtidig forskning kan yderligere undersøge elever og studerendes oplevelser igennem deres skolegang i forskellige sammenhænge, skolepolitikker og -praksisser, strukturer/programmer, der sikrer overgangen fra uddannelse til beskæftigelse, og levevis i lokalsamfundet. Denne type forskning vil kaste lys over de variabler, der gør social inklusion mulig. Længdestudier er også vigtige i forbindelse med adressering af forbindelsen mellem inkluderende undervisning og social inklusion på alle tre områder (uddannelse, beskæftigelse og levevis i lokalsamfundet). Sådanne undersøgelser kan yderligere fremhæve, hvordan politikker for inkluderende undervisning og andre politikker (f.eks. socialpolitikker, beskæftigelsespolitikker) fremmer eller hæmmer social inklusion i forskellige sammenhænge.

Sekretariat:

Østre Stationsvej 33
DK-5000
Odense C
Denmark
Tlf.: +45 64 41 00 20
secretariat@european-agency.org

Bruxelles-kontor:

Rue Montoyer 21
BE-1000
Brussels
Belgium
Tlf.: +32 2 213 62 80
brussels.office@european-agency.org

www.european-agency.org